Kulturális Szemle - 2023. X. évfolyam, 2. szám - Nemzetközi kitekintés

Brînzan-Antal Cristina: Etnikai határokon átívelő közösségek: Az EMKE szórványban működő magyar civil szervezetek kutatásának elemzése

Absztrakt: A tanulmány részletesen bemutatja az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) által 2021–2022-ben végzett kutatás eredményeit, melynek fő célja az erdélyi szórványmagyar településeken működő civil szervezetek, különös tekintettel a Magyar Házak, helyzetének feltérképezése volt. Az EMKE, bár hivatalosan nem ernyőszervezet, mégis kiemelt szerepet vállal az erdélyi, romániai magyar civil szervezetek támogatásában, különösen a szórványban, ahol az asszimiláció, nyelvvesztés és identitásvesztés veszélyezteti a közösségeket.

A kutatást a kolozsvári EMKE munkatársai dr. Széman Emese Rózsa és drd. Brînzan-Antal Cristina vezetésével végezték, akik 2015 óta foglalkoznak a romániai magyar civil szféra és közművelődési élet kérdéseivel. A kutatócsoport további tagja, drd. Rusu Szidónia, szociológus, kutató, aki a kutatási eredmények feldolgozását vállalta.

Az elsődleges célcsoport az Erdélyben működő Magyar Házak, melyek olyan közösségi terek, ingatlanok, ahol rendszeres programokat szerveznek a működő civil szervezetek. Mivel a Magyar Házak száma Romániában viszonylag kevés volt, a kutatás kiterjedt más közművelődési és kulturális civil szervezetekre is, azzal a szándékkal, hogy több tematikában is felmérjék a civil szervezeteket, illetve a lehívott eredmények mentén megoldási javaslatokat nyújtsanak a szervezetekben felmerülő működési és fenntarthatósági problémákra.

A felmérés célja és hasznossága az EMKE által meghatározott általános célokon túl a szórványmagyar közösségek kulturális értékeinek előmozdítása és megőrzése, valamint a Magyar Házak és más kulturális és közművelődési magyar civil szervezetek tevékenységének újraindításához és fejlesztéséhez szükséges humánerőforrás feltérképezése volt.

A két fő adatgyűjtési módszer: az online kérdőívek és a telefonos interjúk. Az adatgyűjtés során az EMKE munkatársai és kérdezőbiztosai a szervezetekkel folyamatosan kapcsolatban álltak, segítve őket a kérdőív kitöltésében és az esetleges problémák megoldásában. A koronavírus-járvány miatt a felmérés online formában zajlott, kivéve azokat az eseteket, ahol szükséges volt a személyes találkozó. (Brînzan – Rusu – Széman 2022:1)

A kutatás részletesen kitér az adatgyűjtés céljaira, a célcsoportra, a kérdezési technikákra és a kérdőív szerkezetére. Az adatok feldolgozása során a hangsúlyt a szociológiai megközelítés mellett a részletes statisztikai

elemzésre és a kapott eredmények széleskörű értelmezésére fektettük.

Abstract: The paper presents in detail the results of the research conducted by the Hungarian Public Cultural Society of Transylvania (EMKE) in 2021-2022, the main aim of which was to map the situation of civil society organisations, especially Hungarian Houses, operating in the Hungarian settlements of the Transylvanian Sporavian Hungarian community. EMKE, although not officially an umbrella organisation, plays a key role in supporting Hungarian NGOs in Transylvania and Romania, especially in the Sporvo, where communities are threatened by assimilation, language loss and loss of identity.

The research was conducted by EMKE Cluj staff members Dr. Emese Rózsa Széman and Drd. Cristina Brînzan-Antal, who have been working on Hungarian civil society and public cultural life in Romania since 2015. Another member of the research team, Drd. Szidónia Rusu, sociologist, researcher, who undertook the processing of the research results.

The primary target group are the Hungarian Houses in Transylvania, which are community spaces and properties where regular programmes are organised by active NGOs. Since the number of Magyar Houses in Romania was relatively small, the research was extended to other public cultural and cultural NGOs, with the intention of assessing the NGOs on several themes and to propose solutions to the operational and sustainability problems they face.

The aim and usefulness of the survey was, in addition to the general objectives set by the EMKE, to promote and preserve the cultural values of the Hungarian communities in the region and to identify the human resources needed to renew and develop the activities of the Hungarian Houses and other Hungarian cultural and public cultural NGOs.

The two main data collection methods were online questionnaires and telephone interviews. During the data collection process, EMKE staff and interviewers were in constant contact with the organisations, helping them to fill in the questionnaire and to solve any problems. Due to the koro-virus epidemic, the survey was conducted online, except in cases where a face-to-face meeting was necessary.

The research describes in detail the objectives of the data collection, the target population, the questioning techniques and the structure of the questionnaire. The emphasis is on a sociological approach to data processing, with detailed statistical analysis and extensive interpretation of the results.

I. Bevezető

A Kolozsváron bejegyzett Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület nem hivatalos ernyőszervezet, de elkötelezett az erdélyi és romániai magyar nyelvű civil szervezetek támogatása mellett. Az 1885-ben alapított (Pákéi 1910:89) és 1991-ben újjászerveződött szervezet a szórványra, az asszimiláció, a nyelvés az identitásvesztés által leginkább veszélyeztetett régióra összpontosít. (Sándor 1921) Az anyagi források hiánya miatt a civil szervezetek támogatása elsősorban erkölcsi jellegű, pályázati és kapcsolattartási lehetőségek biztosítása és feltárása. (Dávid 2020:346–359) Ugyanakkor az egyesület feladatának érzi azt is, hogy rendszeresen felmérje az erdélyi és romániai civil társadalom helyzetét, feltárja a jó példákat és az esetleges nehézségeket, és bemutassa a munka eredményeit a pénzügyi támogatást és érdekérvényesítést nyújtó szervezeteknek. Ezt a célt szolgálta a 2021-ben elkészített és a kutatócsoportunk által vállalt széleskörű kérdőív,

amelynek eredményeinek jelentését, előkészítését és feldolgozását vállalta. A kutatócsoportot dr. Széman Emese Rózsa és doktoranduszok vezetik, 2015 óta közösen foglalkoznak a romániai magyar civil szférával és közművelődési élettel kapcsolatos kérdésekkel, felméréseket végeznek, konferenciákat és találkozókat szerveznek. Több közös publikáció is megjelent. A kutatócsoport egy másik tagjával, drd. Rusu Szidóniával, a kutatócsoport másik tagjával külön-külön és közösen is több korábbi kutatási projekt előkészítésén és feldolgozásán dolgoztak.

Elöljáróban szükséges tisztázni a dolgozatban használt fogalmat: az EMKE hozta létre és működteti a Magyar Házláncot. A Magyar Házak középvárosokban találhatók, civil szervezetek által működtetett, rendszeres programokkal rendelkező intézményekre utalnak. A Magyar Házak funkcionalitását tekintve azonban bárhol lehetnek, ahol a helyi magyar közösség számára közösségi térként funkcionálnak. Mivel Romániában viszonylag kevés Magyar Ház van, az ingatlanokkal kapcsolatos kérdések tisztázása érdekében más közművelődési civil szervezeteket is bevontunk a felmérésbe.

1. A felvétel célja, hasznossága

Az egyesület általános céljaként fogalmazta meg, hogy feltérképezze az erdélyi szórványmagyar településeken működő magyar házakat, civil szervezeteket, közösségeket, valamint azokat a rétegeket, amelyek aktivizálhatók közművelődési célokra. Emellett a cselekvési tervben rögzítették a közművelődési munka újraindításához vagy magasabb szintre emeléséhez, korszerűsítéséhez szükséges humánerőforrás meghatározását és aktiválását, valamint egy helyi kapunyitási program elindítását is célként tűzték ki.

Az EMKE kérdőív segítségével az erdélyi magyar közművelődési szervezetek és magyar házak helyzetét vizsgálta, különös tekintettel arra, hogyan járulnak hozzá ezek a szervezetek a kisebbségi közösségek kulturális értékeinek előmozdításához és megőrzéséhez, különös tekintettel az erdélyi megyékből származó magyar közösségekre.

A konkrét célok között szerepelt a 11 erdélyi szórványmegye, valamint Bákó és Bukarest megyék magyar házainak jelenlegi helyzetének felmérése. Az eredmények alapján tervezik a már nem működő szervezetek aktivizálását és a kapunyitás ösztönzését. Ehhez a helyi közösségekkel való egyeztetés és beszélgetések elengedhetetlenek. Az adatlapon meghatározott mennyiségi és szakmai mutatók alapján tervezték az erdélyi szórványban működő, közművelődési jellegű civil szervezetek erőforrásainak feltérképezését és a szerepük, helyzetük meghatározását.

A cselekvési terv célként határozta meg a közösségszervezés közművelődési eszköztárát birtokló, aktív személyiségek felkutatását, akik közösen határozzák meg a helyi erőforrásokat, az újraindításhoz szükséges feltételeket. A felmérés lebonyolításához és a kapunyitási feladatkörhöz 21 személyt és intézményt sikerült bevonni, beleértve a helyi közösségeket jól ismerő köztisztviselőket, tanárokat, egyházi vezetőket stb.

A tavalyi évben dúló koronavírus-járvány miatt a felmérés online kérdőíven volt kitölthető, és csak azokra a helyszínekre kellett személyesen ellátogatni, ahol nem működött a civil szervezet. Bár a felmérés során sok hiányosságot tapasztaltak, a nagyobb szervezetek továbbra is működtek, így javasolták a kérdezőbiztosoknak, hogy ha lehetséges, online, telefonon vagy videókonferencián végezzék el a felmérést a koronavírus-járvány fenyegetése miatt.

2. Az adatgyűjtés célcsoportja

A lekérdezést 13 erdélyi megyében (+ Bákó és Bukarest) található civil szervezetekkel valósítottuk meg.

Az EMKE munkatársai először a civil szervezetek adatbázisát tisztították az EMKE és az Erdélystat.ro meglévő adatbázisai felhasználásával, valamint egy korábbi Domus-kutatás csoportos frissítését, melyet drd. Brînzan-Antal Cristina végezett. A frissítést követően a kérdezőbiztosok további aktualizációt végeztek az adatbázison.

Az eredeti terveink szerint személyesen szerettük volna találkozni minden megyében a civil szervezetek képviselőivel, megismertetni velük a cselekvési terv részleteit, és átbeszélni a meglévő jegyzéket, kiegészítve azt. Sajnálatos módon a koronavírus-járvány miatt ez nem valósult meg, így a kérdezőbiztosok online kereséssel és az EMKE frissített adatbázisával pótolták a hiányosságokat. Ennek eredményeképpen jelentős különbségek alakultak ki a szórványmegyéket érintően (15-20% eltérés a szervezetszámot illetően). Arad, Temes, Máramaros és Brassó megyék hasonló helyzetben vannak, de Máramaros megyében több szervezet szerepel a jegyzékben. Sajnálatos módon nincs információnk arról, hány szervezet vált inaktívvá az utóbbi években, és ebben a kérdésben a kérdezőbiztosok sem tudtak segíteni. Temes és Hunyad megye adatai azt mutatják, hogy a szórványban létrehozott szervezetek 30-35%-a már nem működik, és a kérdezőbiztosok beszámolói szerint a megszűnő szervezetek száma folyamatosan növekszik.

Az adatfelvétel során alkalmazott kérdezési technikák: papír alapon vezetett kérdőív; interneten vezetett elektronikus kérdőív, egyéni kitöltés; személyes találkozás során számítógéppel támogatott adatgyűjtés.

A kérdezőbiztosoknak három különböző lekérdezési technikát mutattunk be az áprilisi felkészítőn.

3. Kérdőív szerkezete

A kérdőívet a megfelelő módszertani és szakirodalmi alapozás után online felületen hoztuk létre a Lime Survey alkalmazás segítségével. Ez a megoldás megkönnyítette a kitöltést azok számára, akik számítógépes környezetben szerették volna kitölteni. A kérdőívet strukturált, önkitöltős formátumban alakítottuk ki, és ezt minden résztvevő szervezet villámpostafiókjába elküldtük. Második lépésként telefonon is felkerestük a szervezeteket kérdezőbiztosok segítségével, és személyesen is megkerestük őket a megyeközpontokban. A kitöltések során arra törekedtünk, hogy minél több aktív szervezet tölthesse ki a kérdőívet valós és naprakész információkkal. Emellett ügyeltünk arra, hogy a szervezetek belső képviselőit (elnök, vezetőségi tag vagy irodavezető) keressük meg, akik pontos válaszokat tudnak adni a kérdéseinkre. A 92 kérdést a következő csoportokba rendeztük:

1. Adatkezelés
2. Alapadatok (név, székhely, postacím, kapcsolati adatok, adószám, vezetői adatok stb.)
3. Ingatlanra vonatkozó kérdések (tulajdonjog, fenntartóval való viszony, magyar ház-e, más szervezetek, ingatlan állapota, rendelkezésre álló terek, infrastruktóra stb.)

4. Humánerőforrás
5. Szervezetekkel, vállalatokkal, önkormányzattal való viszony stb.
6. Tevékenység (fő tevékenységi kör, programok, kiadványok, részvétel stb.)
7. Kapcsolatrendszer, kommunikáció (ernyőszervezeti tagság, más
8. PR, marketing
9. Költségvetés, források
10. Koronavírus (fenntarthatóság, a járvány hatása a szervezetre)
11. Jövőkép
12. Megjegyzések

II. Módszertan

Kutatásunk alapvetően kvantitatív módszertanra épül, és a kérdőívet kutatási eszközként alkalmaztuk. (Babbie 2016:35–43) A civil szervezetek feltérképezése során több már meglévő, korábbi kutatásban kidolgozott civil adatbázist használtunk. A romániai magyar kisebbségi civil társadalom helyi hatalmi, döntéshozatali és közszolgáltató intézményrendszer működtetésében betöltött szerepét vizsgálva, ezt a kutatást továbbra is közösségi feladatként kezeljük, különös tekintettel a civil szervezetek helyi társadalmi életre gyakorolt hatására.

A kutatás keresztmetszeti jellegű, azaz a szórványban lévő civil szervezetek aktuális állapotára és jelenlegi helyzetére fókuszál. (Creswell 2014:25) Az 5 hónap alatt összegyűjtött kitöltések száma összesen 313, ebből 261 értékelhető. Bár ez a szám nem kiemelkedő a civil szervezetek számát tekintve az adatbázisokban, az eredmények széles spektrumúak, és szinte teljes körű képet adnak a romániai civil szervezetekről. A Magyar Házak, mint elsődleges fókusz, szinte 100%-os kitöltési aránnyal járultak hozzá a kérdőívünkhöz.

A pályázat célja a kérdőív válaszainak feldolgozása, az eredmények összefoglalása és következtetések levonása, valamint irányvonalak kijelölése. (Neumann 2014:54) A kutatás fő hangsúlyát a kérdőív szociológiai jellegű feldolgozása képezi, egy teljes körű jelentés elkészítésével. A kutatócsoport tagjainak tudását összehangolva különös figyelmet fordítunk a közművelődési és szociológiai kérdésekre. A kutatás eredményeként létrejön egy frissített szervezeti adatbázis, ami kiindulópontként szolgálhat további civil szférát érintő kutatásokhoz.

A kérdőív terjedelme miatt (több mint 90 kérdés) az adatok lekérése, feldolgozása, grafikonok és diagramok elkészítése, valamint a kutatási jelentés összeállítása külön projektnek minősül. Az eredmények feldolgozásának első szakaszában azt vizsgáljuk, hogy a korábbi adatbázisokhoz képest milyen kitöltési arányokat értünk el, és feltárjuk az elért arányok okait. Ezután részletes statisztikai elemzéssel és kétváltozós összefüggések vizsgálatával következtetéseket vonunk le a válaszadó civil szervezetek tapasztalatairól és a közművelődési szféra utóbbi években történt változásairól.

A kutatás és feldolgozás eredményeként új, aktuális civil szervezeti adatbázis jön létre. A projekt célja az aktív szervezeti háló mellett a félalvó szervezetek feltárása, és azok újjáélesztésének támogatása. Az így kialakuló adatbázis részletes képet ad a romániai magyar társadalom aktív és aktivizálható rétegeiről.

III. A kérdőív feldolgozása

92 kérdésben mértük fel a romániai civil szféra elért rétegét. A kérdőívet nem sikerült minden szervezetnek teljes egészében kitöltenie, részben technikai okok miatt, részben a kérdések jellegéből fakadóan (például egy ingatlannal rendelkező szervezetnél relevánsak olyan kérdések, amelyek egy ingatlan nélküli, alvó szervezetnél nem stb.). Ennek ellenére, illetve éppen emiatt a részkitöltések is értékelhetőek. A jelentést az SPSS adatbáziskezelő rendszeren keresztül hívtuk le, teljes terjedelmében 524 oldal.

1. ábra: Szervezet működési formája
(Forrás: saját szerkesztés)

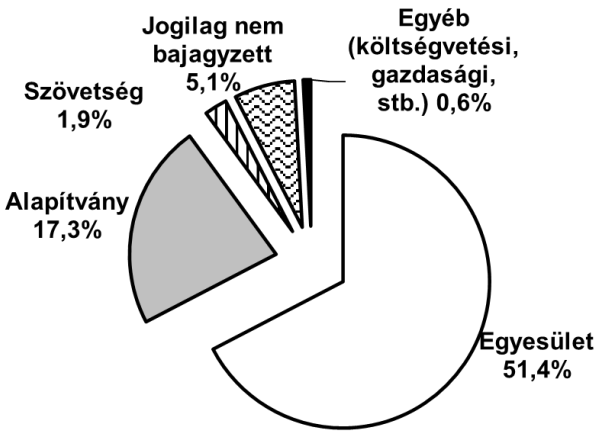

A válaszadó szervezetek több, mint fele egyesületként működik, 6-an jelezték, hogy jelenleg alvó a szervezet, nem működik (1. ábra).

A romániai civil szervezeteknek csak egy elenyésző része (10,54%) tudhatja magáénak az ingatlant, amelyben működik. Ezeknek a nagy része Magyar Ház (ám ezek között is van, ahol például az országos EMKE a tulajdonos, de nem a fenntartó). A többi eset az alábbiak szerint oszlik el (2. ábra):

2. ábra: Kinek a tulajdonát képezi az ingatlan, amelyben a szervezet működik?
(Forrás: saját szerkesztés)

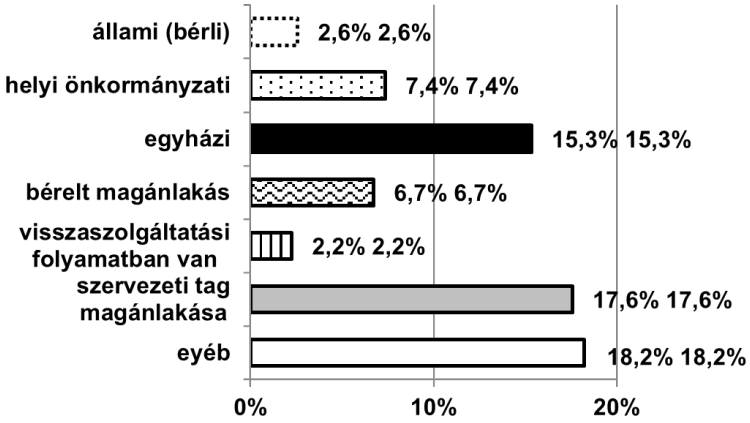

A legtöbb szervezet az ingatlantulajdon kérdésnél a szervezeti tag magánlakását, illetve egyéb opciót jelölt be. Egyébnél: más szervezethez vannak beírva, közösen bérelnek, helyi politikai párt (RMDSZ) fiókszervezeténél tartják a gyűléseket stb. Ezenkívül néhány szervezet irodaközpontokat is preferál, ahol több vállalkozás osztozik ugyanazon irodahelyiségen, ezáltal költséghatékonyabb megoldást biztosítva. (Sekaran–Bougie 2016:5)

3. ábra: Kinek a támogatásával újította fel az ingatlant?
(Forrás: Brînzan – Rusu – Széman 2022:9)

A válaszadók nagytöbbsége magán, önkormányzati és magyar támogatással újította fel a Magyar Házak, civil szervezetek ingatlanját (3. ábra). A magánjellegű felújításoknál jelentős szerepet játszanak a célzott adományok is.

4. ábra: Ingatlanbérlés esetén milyen a viszony a tulajdonossal?
(Forrás: saját szerkesztés)

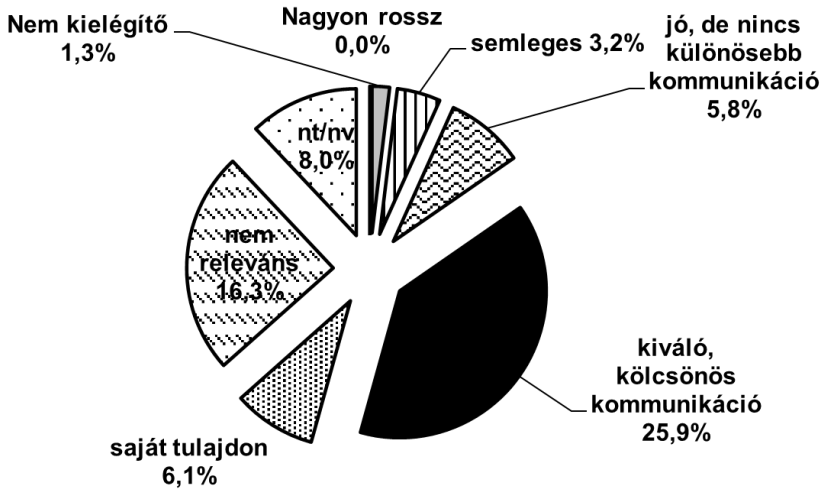

Egy egytől tízig terjedő skálán (ahol 1: nagyon rosszat 10 pedig a kiválót jelenti) az ingatlan állapotát átlagosan 5-ös vagy afölé helyezték (4. ábra). A válaszadók csupán 3,83 százaléka ítélte meg nagyon rossz állapotúnak a székhely ingatlanját. (Ez az eredmény meglepő, további vizsgálódást igényel.)

Az ingatlan állapotával elégedetlen válaszadóknál rákérdeztünk arra is, hogy melyek a hiányosságok. Volt, aki azt mondta, hogy 30 éve szeretnének egy szórványközpontot, de még egyelőre nincs megoldás. A kérdésnél több választ is kaptunk, ezt az alábbi szófelhő mutatja (5. ábra):

5. ábra: Ingatlan állapotának hiányosságai
(Forrás: Brînzan – Rusu – Széman 2022:11)

A szervezetek 58,75 százalékánál az ingatlan rendelkezik udvarral, amelyet különböző szabadtéri programokra, gyerekfoglalkozásokra, nyári összejövetelekre és/vagy parkolásra használnak (5. ábra).

25 százalékuk kerttel is rendelkezik, melyet szintén szabadidős és rekreációs programokra, közösségi eseményekre használnak. Egyes válaszadó szervezetek szép számú könyvtárral rendelkeznek (1.000-10.000 közötti kötet), és neves emberek gyűjteményeivel és hagyatéktárával (Kallós Zoltán, Bolyai János, Báthory István, Nagy Ilona, Szabédi László stb.) Ezek közül kiemelkedő a Kallós Zoltán néprajzi gyűjtemény 7.000 néprajzi tárggyal, 6.000 fotóval és 14.000 dallal.

Arra a kérdésre, hogy milyen eszközökre lenne még szükség, a legtöbben a laptopot, számítógépet, különböző szoftver-licenszeket, nyomtatót és videóprojektort, esetenként telefont, hangosítóberendezést és személygépkocsit emelték ki.

A kutatás során kíváncsiak voltunk a munkatársakra vonatkozó dimenziókra is. A válaszadó szervezetek átlagosan 1-3 munkatárssal rendelkeznek, de a legtöbb leginkább önkéntesekkel dolgoznak együtt. Lévén főként kulturális és közösségfejlesztő szervezetekről, a munkatársak leginkább az oktatási és közművelődési szférában látják el a feladataikat.

A továbbiakban arra is kíváncsiak voltunk, hogy miként szervezik be az önkénteseket az adott szervezetek. Ahogyan a lenti ábrán is láthatjuk, leginkább a személyes kapcsolati hálókon, valamint a social media platformokon keresztül történik a rekrutálás.

6. ábra: Önkéntesek beszervezési módja
(Forrás: saját szerkesztés)

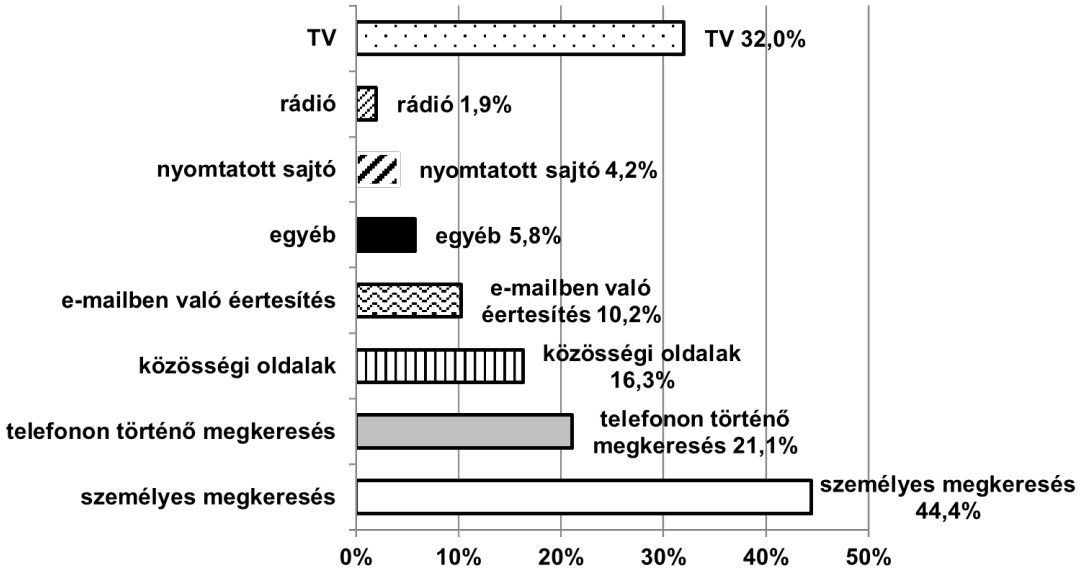

A válaszadó szervezetekben leginkább felnőttek és középkorúak tevékenykednek, azaz 26-65 év közötti korosztály. Ez némileg meglepő, hiszen a szóbeli beszélgetések szerint éppen ezt a korosztályt a legnehezebb elérni (6. ábra). A Magas szám minden bizonnyal azzal magyarázható, hogy a szervezetekben nem munkavállalóként dolgozók száma nyilván ebből, az aktív korosztályból kerül ki.

A szervezetek egy részénél arra is figyelnek, hogy jobb működésük érdekében a munkatársaik és önkénteseik részt vegyenek különböző továbbképző tanfolyamokon. A válaszadók 31,95 százaléka (ami 100 szervezetet jelent) delegálta a munkatársait továbbképző tanfolyamokra. Akik nem vettek részt, azok leginkább a tanfolyam magas költségeire és arra hivatkoztak, hogy nem találtak a szükségleteiknek megfelelő tanfolyamot, továbbképzést. Arra a kérdésre, hogy leginkább milyen tanfolyamokon vennének részt, többen a következőket említették: *pályázatírás, szervező- és kommunikációs tanfolyam, szakmai tanfolyamok, mentálhigiénés tanfolyam, vezetői tanfolyamok, adminisztrációval kapcsolatos tanfolyamok*.

7. ábra: Szervezetek tipológiai besorolása
(Forrás: saját szerkesztés)

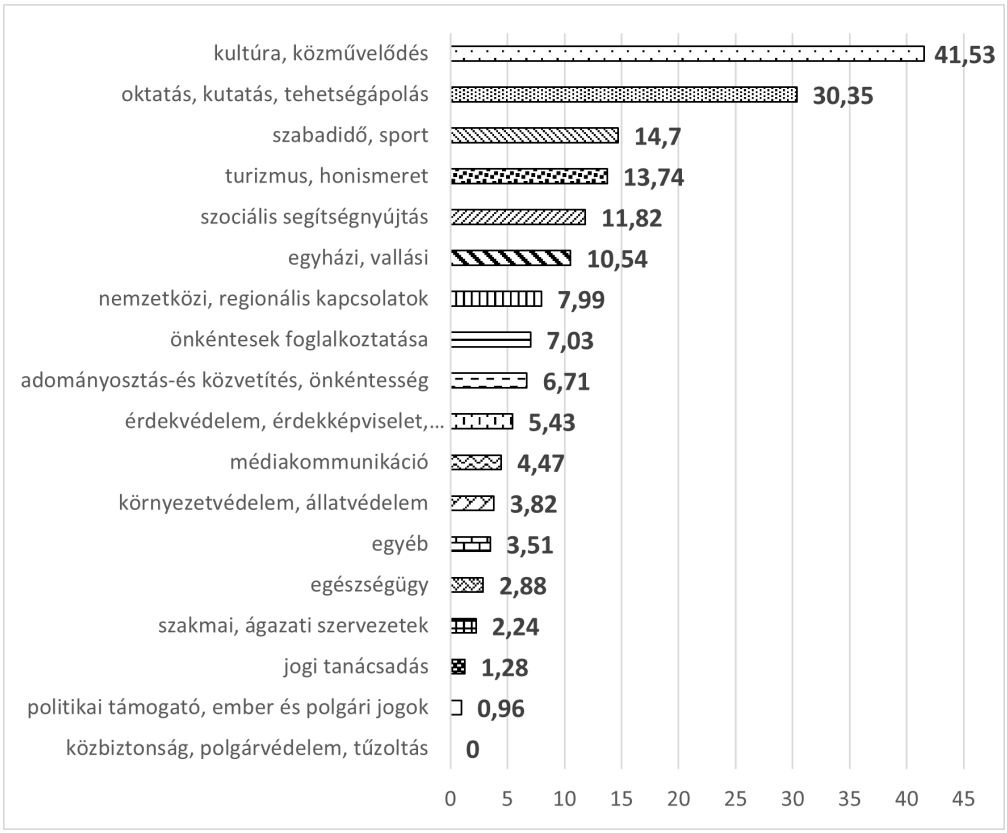

A válaszadók közül legtöbben a kultúra és közművelődés, valamint az oktatás, kutatás és tehetségápolás területéről voltak, legkevesebben viszont a szakmai, jogi, illetve politikai jellegű és tevékenységi körrel rendelkező civil szervezetektől (7. ábra). Ez jól tükrözi az erdélyi civil szféra lenyomatát is, amely alapvetően leginkább közművelődési, közösségszervezői és oktatói feladatokat lát el, ugyanakkor felmérésünk fő célcsoportja is ez a szféra volt.

A válaszadó szervezeteknél általában rendszeres, jól bejáratott programok vannak, szakmai napok, magyar nap jellegű események, konferenciák, kiállítások, közösségépítő alkalmak. A válaszadók szerint a helyi közösség nagyrészt nyitott (egy egytől ötig terjedő skálán 3,8-as átlagponttal) a különböző közösségépítő alkalmakra.

A válaszadó szervezeteknél a gyermekek és az idősek a legfogékonyabbak a közösségi tevékenységre, nehezebben megszólíthatóak azok a fiatalok és fiatal felnőttek, akik a munkaerőpiacon már aktív szerepet kell vállaljanak. A szervezetek hatóköre leginkább helyi (33,55 százalék) és regionális (30,67), a válaszadók közül csupán 9,9 százalék nemzetközi hatókörű szervezet.

A médiahasználat és kommunikáció kapcsán a válaszokból kiderült, hogy a szervezetek az esetek 44,73 százalékában (140 szervezet) Facebook-oldalt jelölték meg fő online kommunikációs csatornaként, 24 szervezetnek van Instagram-csatornája, 40 szervezet pedig a saját honlapját használja fő médiafelületként. A legtöbben az e-mail fiókot (43,13%), valamint a Facebook-oldalt használják a közösségi tevékenységeik népszerűsítésére, legkevésbé pedig a Viber (0,32) és Twitter (0,32) felületeket.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen tevékenységek járulnak hozzá leginkább a közösségépítéshez, közösségformáláshoz, a közösségi kapcsolatok kialakulásához (1. táblázat). Ezt az alábbi táblázat szemlélteti:

1. táblázat: Közösségépítő tevékenységek
(Forrás: Brînzan – Rusu – Széman 2022:17)

Tevékenység típusa	***Százalékos eloszlás***
előadások	37,38
csoportos beszélgetések	28,43
személyes beszélgetések	17,57
közös foglalkozások	42,49
alkotóműhelyek	24,60
társasjátékok	11,50
egyéb	4,47

Közösségformáló tevékenység minden olyan közös foglalkozás, ahová a célcsoport tagjai be vannak vonva, de szabadidős programok, kirándulások, táborok is ide tartoznak. A közösségépítő, közösségformáló rendezvények, programok, fesztiválok alatt a közösség, közösségi kapcsolatok kialakulását és megerősítését leginkább a motiváció hiánya, valamint a megfelelő infrastruktúra hiánya gátolja (például nincs megfelelő hely a beszélgetésekhez).

A válaszadók közül 18% tagja valamilyen más csoportnak, ernyőszervezetnek is. Összesen 8,31 százalék tagja az EMKE fiók és/vagy társszervezeteinek, valamint 22,36 százalék (70 szervezet) szeretne taggá válni. A tagságok során többen megemlítették a szakszervezeteket és érdekképviseleti szervezeteket, szövetségeket, valamint az online szervezeti hálókat is (mint például szocialishalo.ro)

A szervezetek a helyi és megyei RMDSZ-szel átlagosan jó viszonyt ápolnak, ugyanígy az országossal is. A helyi önkormányzattal a viszony átlagosnak mondható, viszont más romániai pártokkal nincsenek feltétlenül jó viszonyban, ugyanígy más román párokkal sem (ezen esetben a Likert-skála pontozása alacsony értékeket mutatott. Az egyházakkal meglehetősen jó viszonyt ápolnak a civil szervezetek, illetve más erdélyi magyar civil szervezetekkel is. Más magyar házakat működtető civil szervezetekkel a viszony szintén a semleges fele hajlik, ahogyan a határon túli szervezetekkel való viszony is.

A helyi önkormányzattal a kapcsolat többnyire formális és nem állandó (23%), székház bérlése, pályázatírás vagy helyi képviselőkkel való együttműködés céljából áll fenn. Az önkormányzati, civil szervezeteket is érintő döntéshozatalba nem vonják be, vagy csak mérsékeltek vonják be a civil szervezeteket. Viszont az olyan esetekben, ahol a civil szervezetek vezetői tagjai a megyei szervezeteknek, önkormányzatnak, a viszony szorosabbnak bizonyul. A jó viszony érdekében *együttműködői, partneri kapcsolatra, egészséges párbeszédre és közös projektek kidolgozására* lenne szükség.

A válaszadó szervezetek alapvetően, amikor a helyi önkormányzathoz fordulnak egy kéréssel, azt sikerül rendezni. Nagyon kevés esetben nem kaptak választ a megkeresésre.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen a kapcsolat különböző civil és gazdasági aktorokkal: az erdélyi civil szervezetekkel átlagosan jó a kommunikáció, a külföldön levő civil szervezetekkel ritkább a kommunikáció, kapcsolat, rendszeresen csak 25 szervezetnél van. A magyarországi civil szervezetekkel is hasonlóképpen, 24 szervezetnél rendszeres, és 11 szervezetnél jelennek meg a rendezvényeiken is, az egyházak esetében is ugyanezek az arányok. Az erdélyi magyar sajtó az esetek 14,09 százalékában (azaz 44 szervezet esetében) megjelenik a rendezvényeken, 29 szervezet esetében pedig rendszeres az oda-vissza történő kommunikáció. A román sajtóval a válaszadó szervezetek nagytöbbségénél nincs kapcsolat vagy nem releváns a kérdés (104 szervezet), a magyarországi sajtóval 25 szervezetnek nincs kapcsolata, 69 szervezet esetében pedig nem releváns a kérdés. A vállalkozói szféra esetében a román vállalkozásokkal az esetek többségében nincs kapcsolat, csupán 5 esetben van rendszeres kommunikáció, ugyanígy más, külföldi vállalkozások esetében is. Az erdélyi magyar vállalatokkal 9 esetben van kapcsolat, 47 esetben pedig támogatást is kapnak tőlük a civil szervezetek (7. ábra).

A civilek és a vállalkozások közti kapcsolatokat közös tevékenységekkel, támogatási rendszerek kialakításával és találkozók szervezésével, kampányok kialakításával lehetne erősíteni.

8. ábra: Szervezetek tipológiai besorolása
(Forrás: saját szerkesztés)

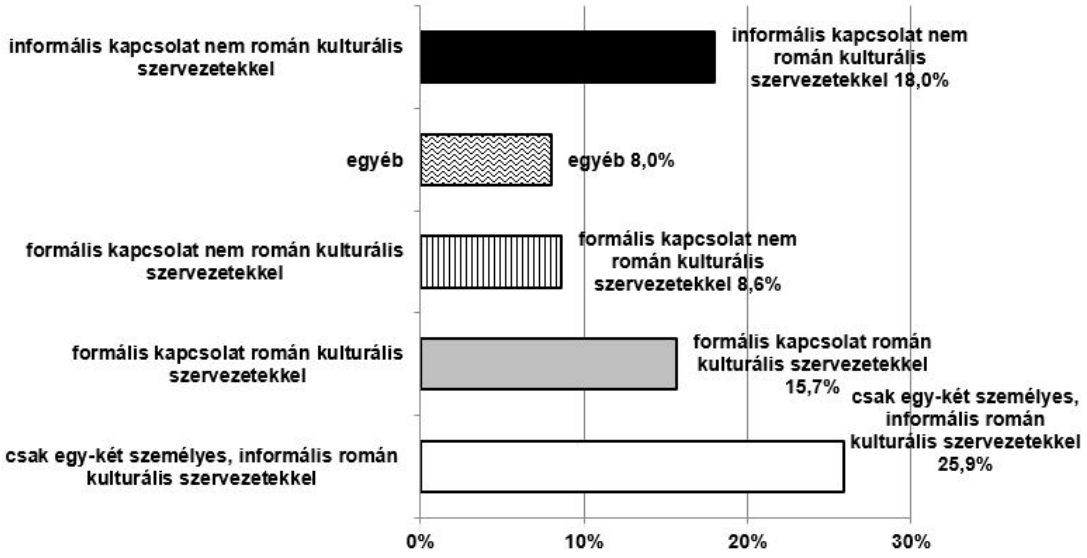

A civil szervezeteknek, működésük érdekében számos kiadással kell szembe nézniük. A költségvetéseiket a következő tételek határozzák meg leginkább:

2. táblázat: Szervezet/magyar ház költségvetése
(Forrás: Brînzan – Rusu – Széman 2022:21)

Költségtétel	***Azon szervezetek aránya, akik rendelkeznek ily költségtétellel (százalék)***
bérleti költség	20,45
ingatlanadó	20,77
rezsiköltség (energia, víz, szemét, telefon, internet)	25,24
kommunikációs és reklámköltség	20,77
bérköltségek	18,21
megbízási szerződések	19,49
működéshez szükséges kisértékű eszközök	25,56
felhalmozás jellegű kiadások	14,70

egyéb	28,75

9. ábra: Szervezetek tipológiai besorolása
(Forrás: saját szerkesztés)

A válaszadó erdélyi magyar civil szervezetek a forrásaikat leginkább a BGA-tól és Communitas Alapítványtól, valamint a helyi és megyei tanácsoktól kapják. 2020 tavaszán 61 szervezet pályázott és nyert az előző évekhez hasonló támogatást, 9 szervezet nyert az előző évekhez képest több támogatást, 38 olyan szervezet is volt, akik az előző évekhez képest kevesebb támogatást nyertek. 22 szervezet pályázott, de nem nyert, 31 szervezet pedig nem tudott pályázni.

IV. Koronavírus hatása a magyar házakra és civil szervezetekre

A járványhelyzet okozta változásokra voltunk kíváncsiak és rákérdeztünk arra, hogy a szervezetek tapasztalatai alapján a koronavírus-járvány mennyiben változtatta meg a fiatalok rendezvényeken történő részvételi hajlandóságát. A kulturális rendezvények és az ifjúsági programok kapcsán a szervezetek többsége, pontosabban 165 szervezet válaszolta azt, hogy rossz irányban halad a programok online térbe történő átvezetésével, ezt sok fiatal nem tudja követni, a rendezvények technológiai tudás hiányában elavultnak, unalmasnak tűnnek a fiatal generációnak. A másik probléma, amit a szervezetek megemlítettek, hogy az online térre nagyon sok feladat helyeződött át. A diákok oktatása is online zajlik, majdnem minden eddigi programot és tevékenységet a diákok otthonról, a gép előtt végeznek, így a nap végére elfáradnak, nem tudják már befogadni a komolyabb, esetenként hosszan elnyúló rendezvényeket. A válaszadók közül viszont 57 szervezet pozitívan állt a változásokhoz. Szerintük az élet minden területére kihat a koronavírus-járvány és az elvártnál több fiatal segít az online-ba való áttérésben. Ezek a szervezetek kikérik a fiatalok véleményét, más szervezetektől is tájékozódnak a könnyebb átállás érdekében, illetve a programjaik időtartamán is rövidítettek annak érdekében, hogy a műsorok befogadhatóak legyenek minden korosztály számára. Ezek a szervezetek inkább az idősebb, már nyugdíjba vonult korosztály megszólításában látják a nehézséget, mivel az idősebb korosztály nehezen kezeli az online felületeket.

A COVID-19 járvány a civil szervezetek működésére is kifejtette hatását. Arra voltunk kíváncsiak, hogy amennyiben van alkalmazottja a szervezetnek, a koronavírus idején és az utána következő időszakban tudja-e biztosítani az alkalmazott(ak) anyagi juttatását. Ahogyan a lenti ábrán is látjuk a válaszadó szervezetek nagytöbbségénél nem releváns, mivel nem rendelkeznek teljes munkaidejű alkalmazottal, csupán 2,56 százalék válaszolta azt, hogy nem tudja biztosítani az anyagi juttatást a koronavírus ideje alatt, és után.

10. ábra: Tudja-e biztosítani koronavírus idején és az utána következő időszakban az alkalmazottak anyagi juttatását?
(Forrás: saját szerkesztés)

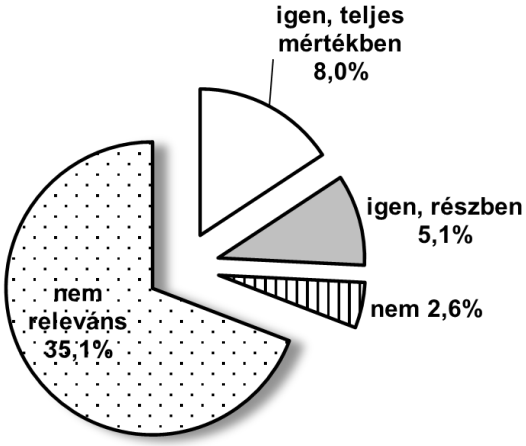

A válaszadók 21,41 százaléka gondolta fenntarthatónak a szervezetet a koronavírus ideje alatt, 15,34 százaléka fenntarthatónak kisebb megszorításokkal, csupán 3 szervezet jelölte be azt a lehetőséget, hogy nem fenntartható a szervezetük (9. ábra).

A járvány ideje alatt a következő nehézségeket tartották a válaszadók a legsúlyosabbnak a civil szervezetükre nézve:

- személyes találkozások, közösségi események hiánya, emberi kapcsolatok elhidegülése
- korlátozott tevékenységek, nem lehet tervezni előre, elmaradnak az események
- anyagi források bizonytalansága, kilátástalanság, megszorítások

Az elmúlt két évben csökkent a kulturális élet, a tevékenységek átkerültek a virtuális térbe, kevesebb rendezvény volt, a közösségépítés is elmaradt vagy átalakult. Az egyik válaszadó a következőket mondta: „*Nagyon gazdag, sokoldalú tevékenység volt azelőtt, erőteljesen megcsappant, de a lehetőségekhez mérten volt/van, az idősebbek nem mernek részt venni, számos beoltatlan nem vehet részt*.”

Ugyanakkor a válaszadó civil szervezetek az egyház, a támogatók és más civil szervezetek segítségére is számíthattak a koronavírus járvány ideje alatt.

V. Következtetés

A kérdőíves kutatás legvégén a szervezet jövőképét is górcső alá vettük, egy nyílt kérdés formájában. A válaszokból a következőket emeltük be az elemzésbe:

„Személy szerint 25 éve vezetem a [szervezetet]. Elérkezett az ideje a stafétabot átadásának. Ahhoz, hogy a szervezet tovább tudjon működni, fiatalításra van szükség. A járványhelyzettől függően a 2021-es év folyamán ennek meg kell történnie. Fiatal, kreatív csapat kell átvegye a [szervezet] vezetését, ellenkező esetben a szervezet megszűnik vagy hibernálni fog. Az alapító tagok kiöregedtek, elfogyott a kezdeti lendület és elfogytak az ötletek is. A további válaszokat a leírtak szerint adom meg."

„A szervezet nagy jövő előtt áll, hiszen hiánypótló munkánk van és szeretnénk minél több gyermeket-ifjút egészségnevelő programunkban részesíteni. Továbbá az orvosi konferenciák, prevenciós képzések, újraélesztő tanfolyamok szervezésére nagy igény mutatkozik és mivel ezeket az eseményeket a legjobb fizikai jelenléttel megszervezni/részt venni, igen nagy szükség van a munkánkra!"

„Reménykedve bízom abban, hogy az elkövetkező években is aktívan részt tudunk majd venni a közösségépítésben."

A válaszadó szervezetek túlnyomórészt optimistán, bizakodóan állnak a jövőhöz, kevés az olyan szervezet (főleg a szórványvidéken lévők), amely nagyon pesszimista jövőképet írt le.

A szöveg alapján általánosságban elmondható, hogy a szórványban élő magyar közösségek identitásának megőrzése és az etnikai újratermelődés kihívásokkal teli feladat. A helyi közösségek gyengülnek, az etnikus csoportok számaránya csökken, és az „etnikus leépülés" jelensége tapasztalható. A civil szervezetek fontos szerepet játszhatnak e folyamatok megállításában és a közösségek erősítésében.

A szervezetek általában kulcsfontosságúak a kulturális tartalmak megőrzésében, az oktatási és vallási intézmények mellett. Azonban személyi korlátok, szűk helyi elit és a szervezetek működéséhez szükséges feltételek hiánya nehezítik a civil tevékenységet a szórványban. Az eredmények szerint a szervezetek gyakran egyéni kezdeményezéseken, szakértelmen és az igények vagy éppen hiányok felismerésén alapulnak. Az érdektelenség, az elérhetetlenség és a kiöregedés jelentős akadályokat jelentenek a szervezetek működése szempontjából.

Az egyes régiók közötti különbségek is megjelennek a civil szervezetek működésében és elérhetőségében. Például Dél-Erdélyben kevés magyar civil szervezet található, sok az egyéni kezdeményezésű vagy inaktív szervezet. A Szatmár, Máramaros és Szilágy megyékben az érdeklődés hanyatlása, a szervezetek megszűnése és az elérhetőség nehézségei jelennek meg. Az észak-erdélyi Bihar megyében viszont a sokszínű és aktív szervezeti élet pozitívumokat mutat.

Az Arad és Temes megyékben a forráshiány és az érdektelenség problémái nehezítik a szervezetek működését. A Beszterce-Naszód, Bákó és Bukarest megyékre vonatkozóan a szinte teljes elérhetetlenség és érdektelenség jellemző. A civil szervezetek gyakran nem válaszolnak az online megkeresésekre, az elérhetőségeik hibásak vagy elavultak.

- Dél-Erdély (Brassó, Fehér, Hunyad, Szeben) civil szervezetei:
  A dél-erdélyi régióban a magyar civil szervezetek száma alacsony, néhány fesztivál

megszervezése érdekében jönnek létre, de hosszú távon nem működnek. Sokszor egyesületek egy-egy személy vezetése alatt állnak, és a kiöregedés, a pénzügyi nehézségek, valamint az alulfinanszírozottság miatt gyakran megszűnnek. Az egyházak által működtetett szervezetek jelentős része kevésbé aktív, és a helyi érdeklődés csökkenése tapasztalható.

- Szatmár, Máramaros és Szilágy megyék civil szervezetei:
  Ezekben a megyékben az érdeklődés a közművelődési tevékenységek iránt hanyatló tendenciát mutat, számos szervezet megszűnt vagy inaktív. Adataik frissítésére és a kommunikációs platformok kiépítésére való hajlandóság alacsony, és az elektronikus elérhetőségek gyakran elavultak vagy hiányoznak. A kiöregedés és a vezetőhiány miatt a jövő fenntartása kihívást jelent.
- Bihar megye:
  Bihar megyében aktív civil szervezetek jelennek meg, de az eredmények elmaradnak a várakozásoktól. A koordináció és előkészítés alapos, de a szervezetek részéről az elérhetőségi adatok hiányosságai és az érdektelenség ismerhetők fel. A megye szervezeteinek erőssége és aktivitása ellenére is vannak olyanok, amelyek nem kívánnak részt venni az adatfelvételben.
- Arad és Temes megyék civil szervezetei:
  A két megyében az érdeklődés és válaszadás a felmérésre alacsony, és a szervezetek közösségi média felületeiken sem reagálnak. A Facebookos kapcsolatfelvételre sem érkezik válasz. Az adatbázisokban található elérhetőségek hibásak vagy elavultak, és az érdektelenség jellemző a válaszadásra.
- Maros és Kolozs megye:
  A két megyében, különösen Kolozs megyében, ahol számos szervezet működik, az elérhetőségek gyakran hibásak vagy nem működnek. Az e-mailekre és telefonhívásokra érkező válaszok alacsonyak, és a szervezetek vezetőinek cserélődése, valamint az érdektelenség is kihívásokat jelent a kapcsolattartásban.
- Beszterce-Naszód, Bákó és Bukarest megyék:
  Ezekben a térségekben az elérhetetlenség és az érdektelenség jellemző. Az e-mailekre és telefonokra adott válaszok alacsonyak, és az adatbázisokban található elérhetőségek sokszor nem aktuálisak. A szervezetek közösségi média felületeiken sem reagálnak, és a helyi civil szervezetek problémái közé tartozik a forráshiány és a szűkös támogatási lehetőségek.
- A szervezetek helyzetét befolyásoló tényezők között szerepel a személyi korlátok, az érdektelenség, az elérhetetlenség, a forráshiány, valamint a vezetőség cserélődése vagy kiöregedése. A szervezetek aktív működése, az elkötelezett vezetők és az új szervezetek létrejötte jelenthetnek bizakodásra okot. A kulturális közösségek erősítéséhez és az etnikus megmaradáshoz azonban további erőfeszítésekre, szervezetfejlesztésre, és a személyi feltételek biztosítására van szükség a szórványban élő magyar közösségek számára.

Felhasznált irodalom:

- Az EMKE 2019, 2020, 2021, 2022-es tevékenységi beszámolója.
- Babbie, Earl (2016): Survey Research Methods. Cengage Learning.

- Creswell, John W. (2014): Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. Sage Publications.
- Dávid, Gyula (2020): Az EMKE-ről, múlt és jelen időben. In: Gergely, Balázs – H. Szabó, Gyula (főszerk.): Kincses Kolozsvár Kalendáriuma 2020–2021. Kincses Kolozsvár Egyesület, Kolozsvár, 346–359. p.
- EMKE Alapító Okirat 1991.
- Neuman, William Lawrence (2014): Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. Pearson.
- Pákéi, Sándor József (1910): Az EMKE megalapítása és negyedszázados működése 1885–1910. EMKE, Kolozsvár, 89. p.
- Sándor, József (1921): Mi az EMKE? In: Az Ellenzék naptára. Erdély kincses kalendáriuma. 1921. Kiadja az Ellenzék Részvénytársaság. Lapage Lajos nyomdája. Elérhető: https://www.emke.ro/mi-az-emke, letöltés dátuma: 2023. 09. 14.
- Sekaran, Uma – Bougie, Roger (2016): Research Methods for Business: A Skill-Building Approach. Wiley.
- Széman E., Rózsa – Brînzan-Antal, Cristina – Rusu, Szidónia (2022): Megmaradás az etnikai végeken. Az EMKE szórványban működő magyar civil szervezetek feltérképezését szolgáló aktuális felmérésének feldolgozása. – Domus szülőföldi ösztöndíj, EMKE belső dokumentum, 1–55. p.

With the support of the Ministry of Education through the Agency for Credits and Scholarships.